

"Ä•Ã n kÃ^au tÃ-ch tá»†ch, tÃ-nh tang..."

Ä•Ãng gÃ³p cá»§a Bã i, á°£nh: Ä•á°ng Duy Khã i
11/05/2017

" àn
kêu tích tËch, tình tang..."

*
Bàì, £nh: ·ng
Duy Khôi

àn
là mùt trong những nhĩc cả chặ yçu trong âm nhĩc.
Riêng ß n°Úc ta, tiçng àn góp m·t vào Ýi sÑng âm
nhĩc tề r† lâu Ýi. Ng°Ýi miÁn Nam th°Ýng gĩ là
Ýn; ng°Ýi miÁn Trung, miÁn B°c gĩ là àn. MÙt
quan niÇm khác cho r±ng: những lojì àn do dân tÙc ta
sáng tjo hay c£i biên thì th°Ýng °ãc gĩ là Ýn
còn những lojì àn du nh-p tề ngojì quÑc gĩ là àn
theo ngôn ngữ chung. Trong bài viçt này, chúng tòi thÑng
nh† cách ghi: àn trong tr°Ýng hãp gĩ chung và Ýn
nçu có tên khu biÇt i kèm: Ýn cò, Ýn gáo...
Trong
v n hóa dân gian cçạ ng°Ýi ViÇt có không ít tác ph©m
nói çn cây àn. Ch³ng hĩn nh° câu chuyÇn Thĩch
Sanh vÙi tiçng àn ai oán:

àn
kêu tích tËch, tình tang

Ai
mang công chúa d°Ùi hang trß vÁ

MÙt
sÑ nhĩc cả trong ban nhĩc Ýn ca tài tí Nam bù. Tề
trái sang: Ýn tranh (tam th-p lãc), Ýn cò (nhË),
Ýn kim (nguyÇt), Ýn ghi ta phĩm lõm.Ä

Ng°Yi x°a quan

niÇm cái tài hoa cça con ng°Yi quy phj̄m trong té
 nghÇ : c§m, kó, thi, hía; trong ó yçu tN̄ àn -
 nhjç °ãc °a lên hàng §u. Tiçng àn làm quên i
 cái hanh khô cça n̄ng ban tr°a, cái oi nÓng cça mùi phèn
 †t. Nh°ng h̄jn hçt, tiçng àn ã góp nh·t trong tâm
 t° ng°Yi ViÇt, phËn ánh nxi lòng. Kho tàng nhjç cả
 cça dân tÙc ta r†t phong phú, có thã chia làm ba bÙ là
 bÙ gõ (trN̄ng, chim chĩe...), bÙ dây (Ýn cò, Ýn
 tranh...) và bÙ h̄j (tiêu, sáo...). Ng°Yi ViÇt tē x°a
 çn nay nhìn chung Ýi sN̄ng giãi trí a ðjng, âm nhjç
 cing góp ph§n làm 1p thêm cho tâm hÓn con ng°Yi. Lý
 ca tiçng àn có m·t n̄j Óng sâu, sông v̄ng, ché
 không chÉ ngân vang n̄j gác tía, l§u son.

HÓi

nhĩ tôi bĒ mê m©n tiçng Ýn cò cça ông Tám nhà
 bên, cé chiÁu chiÁu ông l̄j ngÓi trên bÙ ván tr°Úc
 nhà kéo m̄y bËn Nam Ai, m̄y cung th°jng cung oán nghe buÓN
 não ruÚt. Ông th°Ýng ðjy tôi phËi nói cho úng chĩ:
 Con phËi nói là Ýn cò chÙ không phËi àn cò. Ýn
 là tiçng lòng cça ông cha Á l̄j! M̄y cung hò, xñ,
 xang... là cça ng°Yi ViÇt mình! Còn àn là Á chÉ
 m̄y nhjç cả cça ph°jng Tây . Ông nhËn nhá tēng
 tiçng mÚt. Cing v-y, nhĩng nhjç khúc do đàn Ýn
 dân tÙc chç công thì không ai gĩ bài hát mà phËi
 gĩ bài ca, ng°Yi trình bày là ng°Yi ca ðiẢn. Ông Tám
 th°Ýng hay ngân nga:

Ýn

cò lên trác kêu vang

Qua

còn th°jng b-u, b-u khoan có chÓng

MuN̄n

cho nh̄jn ngh)a jo Óng

Qua

ây th°jng b-u h̄jn chÓng b-u th°jng

ChiÁu

nay qua phËn b̄jn hÓi h°jng

NgheÁ b-u

ß lji vşy v°jn nji nào

Ghe

tui tÛi chx c̄m sào

Nghe

b-u có chÑn muÑn nhào xuÑng sông

Thç

mÛi biçt, àn °ãc dân gian gíi ḡm bao tâm tình,
nxi niÁm. Tiçng àn vào buÕi chiÁu tà khiçn lòng
ng°Ýi l̄ng lòng lji:

Ýn

tre não nuÛt du d°jng

D°Ûi

ao nhái hát, bên °Ýng ve ngân

Ng°Ýi

sành nghe àn có thÃ nh-n biçt °ãc nxi lòng
cça ng°Ýi ang g£y:

Tiçng

àn kh̄c khoÿi kêu th°jng

B-u

tham ruÛng c£, b-u v°jng bjc vàng

Tiçng

àn l̄m khi có séc m̄nh thşn kó, ch³ng nhĩng làm
say lòng nguÝi mà çn chim muông hoa lá cing say s°a
thÃ hiçn tài hoa cça ng°Ýi àn:

àn

ai khéo g£y tính tình,

MÙt

àn con cá l-n ghÁnh nó nghe

§u

ghÁnh có con ba ba

K»

kêu con tranh ng°Ýi kêu con rùa

Ng°Ýi

chị nhĩc, -c biÇt là âm nhĩc dân tÙc r£t quý cây
àn, mÙt sãi dây àn bỄ ét xem nh° là iÁu không
may. Ông bà ß Nam bÙ ngày x°a, nhà ai có chị Ýn cò,
Ýn gáo... Áu dành mÙt chx cao ráo, trang trĩng Á
c£t giĩ. Bßi v-y:

Ýn

cò ai ná ét dây

Ng«m

mình vô tÙi ai gây oán thù

Cây

àn còn °ãc dùng Á °Ùm Ýi và k£t duyên, làm
trĩn v°n mÑi tình ôi léa. LÝi thÁ nguyÁn cça cô
gái khi£n ng°Ýi nghe không khĩi ngùi ngùi :

àn

tranhÁ sánh

vÙi àn c§m

MÙt

ây mÙt ¥y áng tr m lĩng vàng

Còn

ang tĩc á ghi vàng

Ngô
Ông ná bã ph°ãng hoàng ng©n ngi

Mÿy
n m em cing xin chÝ

CŞm
b±ng tóc b;ç nh° t; cing ành

Hình
£nh so sánh àn tranh vÛi àn cŞm t°;ng xéng
nh°ng cing th-t ý vẾ. D«u cho mxi loji àn có những
thanh âm khác nhau nh°ng Áu làm mê m©n lòng ng°Ýi và
-c biÇt là hai loji àn này n;u song tÿu thì rÿt
n nhẾp nhau.

Không
chẾ th°m nÓng trong tình cŞm riêng t°, Γm khi ng°Ýi
ang yêu còn dùng hình £nh cây àn Á nói lên tình
cŞm mà hí dành cho nhau:

CŞm
àn mà g£y qua sông

àn
em em g£y não nùng nh° ru

àn
anh dây th°ng dây chùng

àn
em em g£y n m cung rõ ràng

Chàng
trai này có v» không thiÇn nghÇ ngón àn nên mÛi dây
th°ng dây chùng , bãi dây àn lúc nào cing ph£i c ng
th°ng ç mec thì mÛi àn ra hÓn phách °ãc. Cing
th; mà có câu thành ngữ C ng nh° dây àn ÿy
thôi! N m cung rõ ràng chéng tĩ Û chuyên

trong tài gÿ àn cạ cô gái. N m cung trong âm nhĩc dân
tÚc hay còn gíi là ngi âm gÓm các b-c: hò, xñ, xang,
xê, cNng. Ngoài ra, cing có mÙt sÑ âm phả khác: tÓn,
tang, lĒu, xÇ, phĩng, cUng, u, y, ý... giúp bài ca thêm
phşn uyẢn chuyẢn. Ban nhĩc trong Ýn ca tài tí Nam bÙ
gÓm có các nhĩc cả chính: Ýn kìm, Ýn tranh, Ýn
cò, Ýn bŞu, àn ghi ta phĩm lõm... Trong ó bÙ té
tuyÇt phĒi kã ĩn là cò, kìm, tranh, bŞu. NhŪ
nhĩc ngi cung, tôi nhŪ hoài câu ca dao mà tôi biçt °ăc
qua mÙt ng°Yi phả nĩ hát ru cháu ß miÇt Bçn Bàu,
Bçc Liêu. Câu hát nh° vŞy:

Ví
dŞu cŞu ván óng inh

CŞu
tre l† l»o g-p ghinh khó i

Khó
i m°ăn chén n cjm

M°ăn
ly uNng r°ău, m°ăn Ýn kéo chji

B-u
nghe qua kéo Ýn cò

ét
dây... é hñ... quên hò, xñ, xang

Tuy
phşn trên cạ bài ca dao này không mŪi nh°ng hai câu kçt
này r† lç và thú vĒ. Ng°Yi àn biçt có ng°Yi
ang ĩng nghe những thanh âm phát ra tē cây Ýn cò cạ
mình thì nh° là con t±m bÑi rÑi vì tç, ĩn nxi
quên hçt thang théc. Hai chĩ é hñ th-t -m à
Nam bÙ làm sao, mang cái tình sâu cạ làng quê sông n°Úc.
VÁ Ýn cò, còn gíi là Ýn nhĒ vì Ýn có hai dây.
Ýn cò là gíi theo cách t°ăng hình. Nhìn bÁ ngoài,
Ýn giNng nh° mÙt con cò: trác dây có Şu qu-p h³n
xuNng giNng nh° mĩ cò, cŞn Ýn giNng nh° cŌ cò,
hÙp Ýn giNng nh° thân cò và -c biÇt là tiçng Ýn
thánh thót nh° tiçng cò kêu êm.

Ngày
x°a, những ng°Yi phả nĩ lŪn tuŌi không quên nh̄c

nhĩ những cô gái mỦi IỦn: không bao giÝ °ác nghe
Ýn bŞu!

Ýn
bŞu ai g£y n£y nghe

Làm
thân con gái chỦ nghe Ýn bŞu

Ýn
bŞu là loji Ýn có mỦt dây duy nh¶t nên còn gĩ là
Ủc huyÁn cŞm. Trong kho tàng âm nhĩc ng°Ýi ViÇt, Ýn
bŞu °ác coi là nhĩc cả Ủc áo và có ti¿ng kêu
mê ho-c lòng ng°Ýi. Bßi th¿ các bà m¹ x°a r¶t sã
con mình nghe chàng trai nào thánh thót giĩt Ýn bŞu.
Thanh âm phát ra, ng°Ýi nghe c£m nh-n nh° tềng giĩt nh¹
nhàng rji vào lòng ng°Ýi Ỉng nh° giĩt Ýn
bŞu . Ti¿ng àn du d°ing trŞm Ỉng, khoan nh-t thi¿t
tha, khi¿n cho ai nghe mỦt IŞn ã v°ing, ã nhỦ!

D°Ýng
nh°, àn chẾ dùng cho ng°Ýi thanh cao, nho nhã, ng°Ýi có
t¶m lòng rỦng mĩ. Ng°Ýi nghe cing òi hĩ mỦt kh£
n ng c£m thã nh¶t Ễnh. N¿u không hiẤu bi¿t gì mà
cé ngÓi nghe Ầ chÝ thÝi thì °ác xem là àn
g£y tai trâu .

Ngày
nay, Ýi sÑng âm nhĩc c¶a ng°Ýi ViÇt chúng ta ngày
càng phong phú. Mxi vùng mxi s_c, mxi chNn mxi h°ing.
ó là thành qu£ c¶a sñ sáng tjo và b£o l°u các giá
trỄ truyÁn thÑng c¶a dân tỦc, góp phŞn làm 1p thêm
tâm hỒn con ng°Ýi ViÇt Nam. Âm nhĩc ViÇt giÝ ãy còn
có sñ góp m-t c¶a các nhĩc cả Tây ph°ing. Tuy nhiên,
tềng ti¿ng àn, Ýi ca ngĩt ngào tề ¶t quē ã
gieo r_c vào lòng ng°Ýi bao tình c£m thi¿t tha. Ti¿ng
àn dung d°áng tâm hỒn ta, khi¿n ta thêm g_n bó vỦi
quē h°ing xé sß. BuỒi chiẤu tà bên dòng kinh Bà Tề
n°Ủc trôi IÝ Ý những bông bŞn mỦi rắng, nỒng n-c
mùi phèn c¶a ao tôm tr°Úc cía, nghe ông Tám kéo Ýn
cô m¶y khúc Nam ai thì ngàn n m hỒ dẢ m¶y ai
quên !...